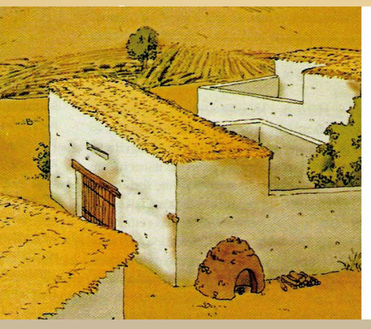

Recreació d'una alqueria musulmana

Berber del període de Taifes.

Mapa de la Taifa de Saragossa l'any 1076.

Balasc d'Alagó i el rei Jaume I preparant la reconquesta l'any 1233

Mural de l'entrada de Jaume I a València l'any 1238

Segell de l'orde del Temple

Creu de Montesa, emblema de l'orde des de l'any 1400.

Atzeneta del Maestrat, un poble ple d'Història

Els orígens

Atzeneta remunta les seues petjades al període prehistòric, a l'Edat de Bronze, amb abrics d'art rupestre llevantí a la conca del riu Montlleó i a la rambla d'Atzeneta.
La cultura ibèrica queda reflectida en els vestigis arqueològics d'un poblament dels s.VI i V a. de C. amb jaciments de ceràmica campaniforme als voltants del Castell.

Un passat amb reminiscències islàmiques

Els cinc segles de dominació islàmica deixaren una profunda influència a Atzeneta, amb l'assentament en aquestes terres d'una tribu berber, els Az-Zanata, que donà nom a la població.
El seu llegat va ser molt important en el camp agrari, amb una nova arquitectura de l'aigua, construint sèquies, sènies i buscant l'aigua del subsòl, i amb la introducció de nous cultius, com l'ametller i l'olivera. Resta l'estructura urbana en forma d'alqueries, que encara perdura en els carrers estrets, irregulars i de poques obertures a l'exterior.

La carta pobla de 1272, origen del poblament d'Atzeneta del Maestrat

Amb la conquesta cristiana del rei Jaume I, l'alqueria d'Atzeneta passà al domini de Balasc d'Alagó, majordom del regne, i després al seu gendre Guillem d'Anglesola, el qual atorgà el 8 de gener de 1272 la carta de població a Guillem Colom i Ramon de Canet. Entre els primers vuitanta pobladors es trobaven els germans Bertran, anomenats els perpinyanesos, per ser originaris d'aquelles terres de la Corona d'Aragó.

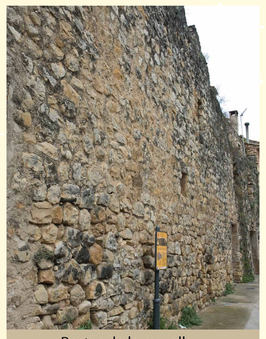

Restes de la muralla medieval d'Atzeneta

Monòlit dedicat a l'orde de Montesa, a l'entrada del terme d'Atzeneta

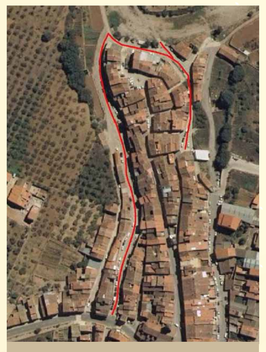

Traçat de la Vila Closa o *Sòl de la Vila*

L'Orde de Montesa

El castell de Culla, que incloïa la possessió d'Atzeneta, va ser venut, el 27 de març de 1303, per Guillem d'Anglesola, nét de Balasc d'Alagó, a fra Berenguer de Cardona, gran Mestre de l'Orde del Temple, per la quantitat de 500.000 sous de moneda reial de València. En extingir-se aquest orde, per Butlla Papal, els seus béns van passar a l'Orde de l'Hospital, fins que el rei Jaume II va entregar-los a Guillem d'Erill, primer Mestre de l'Orde de Montesa, el 1319.
L'Orde de Montesa tenia sobre Atzeneta i les seues possessions del Maestrat tota la jurisdicció, és a dir, la civil i la criminal. Només des de la Tinença de Culla es facultava per dret foral a poder apel·lar davant el rei o el justícia d'Aragó.

Seu del Comanador de la Setena.

A mitjan s.XIV, Atzeneta formà part de la Setena de Culla, de la qual va ser residència i seu del comanador, afavorida per la seua situació geogràfica, el seu clima més benigne i la seua riquesa i demografia, sent el seu primer comanador Enric Banyuls. Els jurats de Culla no s'hi conformaren i apel·laren al rei, de manera que quedà a partir d'aleshores el nom de 'Tinença i Comanda de Culla i Atzeneta', no negant-se-li a Atzeneta la facultat de ser residència del comanador i a Culla la de ser cap de la Comanda.
La Setena va ser una singular agrupació de municipis o 'Comunitat d'Herbatges' per tal de defensar en comú els seus interessos ramaders i agrícoles.

Recinte emmurallat

Atzeneta del Maestrat compta des de l'època medieval amb una muralla que va envoltar la vila closa (poble antic) fins a finals del s. XVIII. Va ser construïda pels ordes militars, primer el del Temple i després el de Montesa i comptava amb diversos portals (el Nou, el de la Font i el del Camí de Vistabella)
El pas del temps, especialment a partir del s. XVII, ha fet que l'antiga muralla es deteriore o s'unisca a les cases llindants. Tot i que al llarg del carrer de l´Orde de Montesa encara es manté en bon estat de conservació un llenç de gran alçada, amb merlets en la part superior, que permetien la defensa dels vilatans.
La Torre de la Presó (on ara ens trobem) forma part d'aquest històric recinte emmurallat. Va ser utilitzada com a presó en determinats moments fins a mitjan segle passat.

Escut senyorial dels Timor

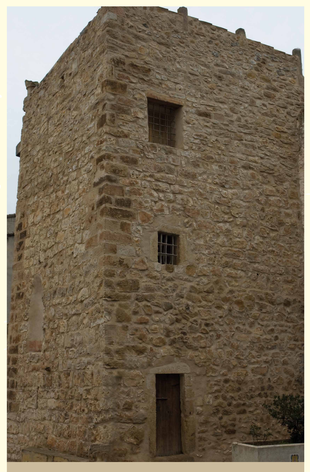

Torre de la Presó d'Atzeneta

Panoràmica de l'actual Atzeneta

L'esplendor del comerç de la llana

Atzeneta va viure una època d'esplendor econòmica des de finals del s. XIV fins al s. XVII, gràcies al comerç de la llana i dels derivats de l'abundant ramaderia de la zona. La llana era exportada directament a les riques regions del nord d'Itàlia. Aquesta esplendor ha quedat plasmada en la construcció civil de palaus, cases nobiliàries, portalades, finestres i escuts nobiliaris, com els dels Bertran, Timor, Grau, etc., amb una clara influència senyorial aragonesa.

Segle XIX. Les Guerres Carlines

El segle XIX fou una època de contínues guerres i inestabilitat. Hi hagué la guerra del Francès i les tres guerres carlines, que van assotar especialment el Maestrat, amb assalts, afusellaments, guerres de guerrilles i la bandera de Cabrera, el Tigre del Maestrat, onejant per molts pobles.
Atzeneta fou escenari d'alguns enfrontaments, el més important dels quals fou la batalla protagonitzada al seu terme, entre els generals Cabrera i O'Donell després d'alçar el setge de Llucena.

Segle XX

És el període de major creixement econòmic i de població d'Atzeneta, en què arribà fins als 3.117 habitants l'any 1920. La Guerra Civil aturà aquest creixement i féu minvar la població, juntament amb la crisi rural dels anys 50 i 60, que provocà molta emigració cap a les ciutats i l'abandonament d'un important nombre de masies disseminades pel terme municipal.

Segle XXI

Atzeneta del Maestrat és actualment una població d'uns 1350 habitants, que viuen sobretot al casc urbà. És una cruïlla de carreteres entre el Maestrat, l'Alcalatén i la Plana i el centre comercial dels pobles i masies dels voltants.

Mapa de la històrica Setena de Culla el 1244

Recreació de la residència del comanador a Atzeneta

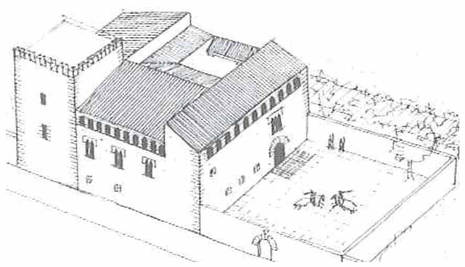

Mapa de l'entorn d'Atzeneta de l'any 1584

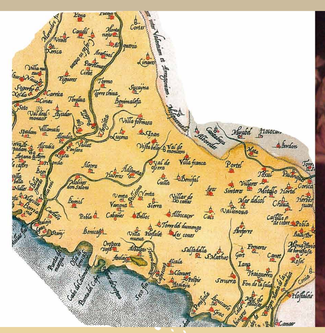

Gravat representatiu del comerç de la llana del Maestrat

Il·lustració al·legòrica de Cabrera 'el Tigre del Maestrat'

Dibuix de la batalla carlina a la serra de la Creu